

**„Locurile” culturale ale memoriei –
Nicolae Filimon, excursiuni în Germania meridională**

Drd. CHIRIC (LUPU) Luciana
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *Nineteenth century travels contribute to the disclosure of the identity of those who take them, but they can also be seen as a negotiation between two spaces and cultures: on the one hand, the familiar culture at home, on the other, allow the knowledge of cultural “places” of foreign, unknown nations, which are to be understood and assimilated. Going through new territories, contacting different peoples are associated with the acquisition of knowledge. Travel literature can be perceived as a cultural translation phenomenon, as a critical commentary of one’s own culture. The result of the pilgrimage of Nicolae Filimon, a traveler through Europe, was the work “Trips to Southern Germany. Archaeological, Historical and Critical Memoirs” from 1858. The Filimon’s Memorial is a mosaic, unique in its age, because along the descriptive pages about various European countries, pamphlet notes, reporter notes, and fictional writings are inserted. The cultural „ places” of memory are pursued by the lucid judgment and the critical weighing of the encountered realities. The Memorialist makes a dissertation on the voyage as a preoccupation, which he lets himself lured by, the work being of an eclectic nature, as it sums up historical, geographical, musical and literary, plastic and architectural, ethnographic and anthropological data.*

Keywords: *a cultural translation phenomenon, the Filimon’s Memorial, identity*

Excursiunile lui Nicolae Filimon se bazează pe un reportaj, care „constituie liantul întregului text, factorul de omogenizare al tuturor elementelor adjuvante”⁸¹, în opinia lui Paul Cornea. N. Filimon, fin observator al detaliilor, trăiește clipa cu fervoare. Reportajul său despre „locurile” culturale descoperite urmărește desfășurarea voiajului (de la București la Giurgiu, de la Giurgiu la Budapesta cu vaporul, de la Budapesta la Praga, Viena și Munchen pe strada ferată. Notațiile personale se referă la peisaje, oameni întâlniți, incidente semnificative, orașe importante, obiective turistice.

⁸¹ Nicolae Filimon, *Excursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice*, București, Editura Minerva, 1984, p. 320

Mihai Zamfir precizează că prima și ultima dată când scriitorul Nicolae Filimon „iese din perimetrul îngust al mahalalei bucureștene” se petrece în vara anului 1858 (...) cu prilejul unei scurte călătorii prin Europa.” Același Mihai Zamfir consideră că acest eveniment era privit cu o mare importanță de scriitorul Filimon întrucât a hotărât să-l consemneze în memorii de călătorie, publicate inițial în *Naționalul*, apoi în volum separat *Escursiuni în Germania meridională*, București, 1859. „Funcționarul – muzician optează pentru proza literară, încercând marea cu degetul. Cele câteva tentative literare de la început n-au viață lungă.”⁸²

În opinia lui Dumitru Micu, opera *Escursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice* este un memorial care „relatează o călătorie”⁸³. Tonul este al „unui turist obișnuit care notează cu detașare tot ce îi reține atenția, care povestește mici pățanii, de mai mult sau mai puțin amuzament, care își asumă față de cititor rolul de ghid, descriind locurile și localitățile străbătute, cu incursiuni istorice, agrementate de anecdote (...) care apreciază, dar mai ales prezintă neutru, impersonal, monumente arhitectonice, opere de artă.”⁸⁴ Subtitlul volumului definește exact caracterul acestor însemnări care sunt ale unui reporter modern. Tehnica este cea „jurnalistică, asociativă”⁸⁵. Atenția este dispersată pe multiple fațete, cu acolade în timp și spațiu. Cititorul a rătăcit dinadins pe felurite planuri, singurul element stringent și statornic fiind itinerarul călătoriei.

Asupra culturii române s-au exercitat de-a lungul secolelor diferite influențe. Indiferent că interacțiunile culturale și lingvistice au caracterizat epoci istorice îndepărtate sau că sunt de dată recentă, acestea nu au alterat în profunzime structura romantică a culturii naționale.

Nicolae Filimon, după Ienăchiță Văcărescu și Dinicu Golescu, este cel de-al treilea muntean care voiajează în spațiul german. N. Filimon își asumă călătoria ca pe o plăcută datorie lăsându-se impresionat de adierile occidentale

⁸² Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române, Vol. I*, București, Ed. Cartea românească, 2012, p. 226

⁸³ Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, București, Ed. Saeculum I.O., 2000, p. 112

⁸⁴ Ibidem, p. 113

⁸⁵ George Ivașcu, *Nicolae Filimon*, Ed. Albatros, 1977, p. 109

în care speră să identifice o armonizare între spirit și materie. H. Zalis remarcă faptul că, pentru Filimon, „călătoria nu este o aventură, ci o experiență.”⁸⁶

În opinia lui George Ivașcu, acest memorial de călătorie reprezintă „o mică enciclopedie barocă și tocmai de aceea savuroasă.”⁸⁷ Informațiile amănunțite reprezintă un interes pentru cititorii vremii, iar cititorilor de astăzi le apare ca un „document psihologic de epocă- o oglindă cu multe ape, uneori opacă, alteori deformată, adesea amuzantă, în care se reflectă experiența de viață, mentalitatea, modul de a vedea, de a gândi al unui intelectual român de extracție socială modestă, abia de curând smuls din stihia orientală de furtuna anului 1848.”⁸⁸

În opera lui N. Filimon se îmbină savoarea experienței directe cu exactitatea omului de cultură, rezultatul fiind o imagine plauzibilă pentru cititori. Memorialul, așa cum precizează chiar subtitlul, are caracter eteroclit deoarece însumează date istorice, geografice, muzicale și literare, plastice și arhitecturale, etnografice și antropologice. „Locurile” culturale ale memoriei sunt urmărite de lucida judecată și cântărirea critică a relațiilor întâlnite. Memorialistul face o disertație asupra voiajului ca preocupare de care se lasă ademenit : „Călătoria, după părerea mea, este cea mai bună medicină în contra urâtului. Da, o mai repet, este cel mai bun mijloc de distracțiune.”⁸⁹ Marian Popa este de părere că „Adevăratul călător e acela care când pornește merge unde l-a duce fantezia.”⁹⁰

Ca un autodidact, memorialistul pornește în călătorie metodic, de la București, la Giurgiu, rău impresionat că amintirea lui Mihai Viteazul, *mândria și sostenimentul cristianismului*, este marcată printr-o modestă cruce de piatră degradată, Filimon se infurie : „Iată tristul mod adoptat la noi pentru conservarea monumentelor publice!... iată cum se venerează memoria oamenilor celor mari, care își au expus viața ca să ne dea o patrie liberă și respectată; în loc să le ridicăm monumente falnice, care să aducă aminte românilor că țărâna pe care stau este frământată cu sânge de eroi, noi ne silim cât putem a desființa chiar pe cele ridicate de părinții noștri.”⁹¹ Îi apostrofiază

⁸⁶ H. Zalis, *Sub semnul realului. Eseu despre naturalismul european*, București, Ed. Enciclopedică, 1974, p. 116

⁸⁷ George Ivașcu, *op. cit.*, p. 109

⁸⁸ Ibidem, p. 110

⁸⁹ Nicolae Filimon, *op. cit.* p. 57

⁹⁰ Marian Popa, *Călătoriile epocii romantice*, Ed. Univers, 1972, p. 53

⁹¹ Nicolae Filimon, *op. cit.* p. 8

direct pe compatrioți: „Români, e timpul să vă deșteptați din letargia în care v-au aruncat regimul moliciunii și al egoismului! Ridicați monumente eroilor voștri! Venerați memoria lor, căci o națiune care nu onoră pe eroii și făcătorii ei de bine nu va produce niciodată eroi”.⁹² Autorul *Escursiunilor* pledează pentru un patriotism de factură pașoptistă. Implicația politică este mereu prezentă și cu ecou în actualitatea imediată.

Călătorul nostru este dinainte informat de ceea ce urmează a vedea. El călătorește asemeni omului modern și ca un publicist multiplu informat care nu se minunează, ci constată și notează, care nu se lasă copleșit de emoția ineditului monumental, ci-l explică. Peisajul însuși prezintă pentru Nicolae Filimon și aspecte de natură economico-socială, ca acelea de pe malul sudic al Dunării, unde „ se vedeau poeticele coline împodobite cu arbori și vii, iar dupe dânsel veneau satele musulmane, care din cauză bizare arhitecturi și a mizeriei, deveneau și mai interesante pentru privitori.”⁹³ Când ajunge la Pesta și Buda, autorul are în față ghidul turistic cu referințe istorice și edilitare seci, cu o descriere succintă a muzeului, a grădinilor publice, cu detalii despre prețurile la „otele bine mobilate”.

Artistul este vădit impresionat de monumentele pe care le descoperă la Viena-Catedrala Sf. Ștefan, căreia călătorul valah îi face un portret aritmetic în stil golescian: „ Acest colosal edificiu este lucrat după regulile stilului gotic din secolul clasicismului german. Lungimea sa este de trei sute treizeci de picioare, iar lărgimea de două sute douăzeci și două. Are un turn nalt de patru sute douăzeci picioare pe al căruia vârf repauzează în pace armele Imperiului Austriac, iar înlăuntru un clopot de trei sute cincizeci și patru cântare, turnat din turnurile luate de la turci în faimoasa bătălie numită Asedierea Vienei.”⁹⁴ El se familiarizează repede și fără emoție cu civilizația apuseană, care are o mare putere de adaptare la modul de viață occidental și dacă se miră de ceva , e că tehnica modernă nu e chiar de atât înaintată pe cât auzise.

N. Filimon își oferă cu generozitate propria experiență de organizare calculată a vizitării unui oraș și altor presupuși călători. „Locurile” culturale alcătuiesc un memorial care poate fi citit ca un ghid turistic destinat celor interesați. El își ia rolul de Cicerone, sfătuind cititorii să urmeze cel mai bun traseu: „ Acum, lectorii noștri pot intra în galeria de la Belvedere, ori pe ulița Rennweg, sau prin grădină; noi însă suntem de părere a-i introduce prin

⁹² Marian Popa, *op. cit.*, p. 53

⁹³ George Ivașcu, *op. cit.* p. 113

⁹⁴ Nicolae Filimon, *op. cit.*, p. 69

grădină, ca să nu privească bazele, statuele și boschelele cele poetice (...).⁹⁵ Iată de ce poziția lui Filimon în această călătorie nu e pitorească, ci realistă⁹⁶, însemnările lui îmbrăcând un caracter practic, dat de altfel și de aspectul lor jurnalistic, reportericesc.

Un alt „loc” cultural de atracție al capitalei Austriece este palatul Schonbrunn, de frumusețea căruia știe să se lase uimit. Aici descoperă un document care va reprezenta sursa de inspirație a nuvelei *Friedrich Staabs* sau *Atentatul de la Schonbrunn în contra vieții lui Napoleon I*: „Între alte curiozități ce se văd în acest apartament, sunt corespondențele ținute de Napoleon cu diferiții demnitari ai imperiului.”⁹⁷

Călătorul nostru remarcă trăsăturile civilizației austriece și pe cele germane, între care se regăsesc punctualitatea, igiena, curățenia, ospitalitatea. *Vagoanele stradei ferate* îl poartă spre alte „locuri” culturale, la Dresda unde admiră galeria de pictură, arhitectura orașului. Își arată dezamăgirea, fără a se feri, când nu are o impresie favorabilă despre un monument sau loc întâlnit. Biserica Frauenkirche nu-i place „ Această biserică, privită din punctul de vedere al artei, prin lipsa totală a ornamentelor și grosietatea stilului, nu oferă decât impresiunea ce poate să producă privirea unei mari cătățimi de pietre grămădite una peste alta.”⁹⁸ Filimon ne prezintă Dresda, *Florența Germaniei*. Din celebra galerie de tablouri, el recomandă pânzele lui Poussin, Lorrain, Canaletto, Murillo, Ruysdael, Van Dyck, Cranach, Durrer, Holbein, Tizian, Veronese, Tintoretto, Caracci, Michelangelo, Guido, Reni, Rafael.

Artistul cutreieră nu numai orașele prin care itinerariul său îl conduce, prilej de a aproba sau de a dezaproba ceea ce vede, ci și stațiunile balneare, așa-zisele *stabilimente*. Acestea le dedică un întreg capitol (*Grădinile și localitățile de plăcere dimprejurul Vienei*) anticipând astfel curiozitățile cititorilor. Stupefiat, remarcă impudoarea unei stațiuni nemțești unde „ bărbați și femei (...) se îmbăiază toți la un loc”.⁹⁹

Nicolae Filimon nu este preocupat doar să instruiască și să se informeze, ci să și încânte cititorul transferându-i momentele sale de reverie provocate de contemplarea prin fereastra trenului: „Ascultam poeticul zgomot al torentului ce cădea din creștetul stâncelor de granit...”. În opinia lui Paul Cornea, „

⁹⁵ Ibidem, p. 86

⁹⁶ George Ivașcu, *op. cit.*, p. 111

⁹⁷ Nicolae Filimon, *op. cit.*, p. 86

⁹⁸ Ibidem, p. 143

⁹⁹ Ibidem, p. 95;

memorialul conține, în adevăr, într-o interferență mai mult sau mai puțin bine sudată, trei tipuri de discurs: cel dintâi – informativ (tinzând să îndeplinească rolul de ghid turistic), cel de-al doilea – dizertativ-digresiv (conținând un reportaj al drumului, anecdote, curiozități, mici istorioare amuzante), cel de-al treilea beletristic.”¹⁰⁰ Jurnalul de călătorie, un memorial al „locurilor” culturale, se situează între literar și nonliterar, între funcția informativă (relatarea de informații) și funcția distractivă (petrecerea agreabilă a timpului) și funcția estetică (invenția de ficțiuni). El încearcă să redea voluptatea succesiunii de imagini sugerată de tren în care se urca pentru prima dată: „Munții, văile, câmpiile, râurile, torențele, punțile cele frumoase (...) fac pe călător să simtă o plăcere nedescriptibilă.”¹⁰¹

Scriitorul acoperă toate sferile de interes ale turistului asemenea unui ghid specializat întrucât oferă date referitoare la hoteluri, restaurante în Viena, costul unui prânz a la carte în Buda, zilele în care sunt deschise galeriile de pictură, prezentările ample ale marilor orașe vizitate: Budapesta, Praga, Viena, Munchen (din punct de vedere geografic, istoric, economic, al moravurilor, vieții publice).

Ajungând la Pesta, călătorul utilizează un ghid al orașului, dând date istorice despre edificii și făcând numeroase trimiteri la subsolul paginii despre „ puntea de fier suspendată: acest pod s-a făcut după votul dietei hungarice, ca să pună Pesta în comunicație cu Buda.”¹⁰² Filimon precizează cu exactitate suma cheltuită pentru această construcție.

Exact ca predecesorii săi, dar și ca urmașii săi, *călători* care au vizitat sau vor vizita orașul Viena, el este impresionat de calitatea vieții citadine, de ordine și disciplină, de salubritate, de facilitățile care i se oferă cetățeanului pentru a duce o viață comodă și liniștită. Stupefiat se arată și de modul de organizare al unei fabrici de armament și de hărnicia angajaților: „vizitai laboratorul sau fabrica de arme și simții o mare surpriză când văzui preciziunea și iuțeala cu care se lucrau armele de tot felul.”¹⁰³

Trecerea călătorului prin orașele Weizen, Gran Nana, Pressburg reprezintă un prilej de a aminti victoria generalului Dembinsky împotriva armii imperiale. Incursiunile în istoria europeană nu sunt făcute pentru a

¹⁰⁰ Ibidem, pp. 315-316;

¹⁰¹ Nicolae Filimon, *op cit.* p. 56

¹⁰² Mircea Zăciu, *Viaticum*, Ed. Cartea Românească, 1983, p. 88;

¹⁰³ Nicolae Filimon, *op.cit.*, p. 71

lungi foiletonul, ci mai toate au scopul de a pune în lumină lupta popoarelor împotriva tiraniei.

Cu un acut simț al observației, realizează un portret fizic colectiv al germanilor: „Germanul în general este de o construcție fizică foarte delicată, pielea feței sale este mai totdeauna fără sânge sau vestejită înainte de timp, ochii lor sunt mai adesea azurii și rareori negri, dar și în cazul dintâi și în cel dupe urmă sunt lipsiți de vioiciunea și spiritul ce brilează în ochii națiunilor meridionale.”¹⁰⁴ Din punctul lui de vedere, germanii autentici sunt cei care trăiesc între granițele țării și aceștia trebuie diferențiați de austrieci, care acceptă să fie numiți astfel. Autenticitatea germană îl obsedează: „Adevărații germani sunt dotați de natură cu un caracter foarte deosebit de al celorlalte națiuni ale Nordului. Ei sunt laborioși și cumpătați în plăcerile lor. Nu sunt deloc mândri și nu fac paradă de talentele, averea și celelalte calități ale lor. Sunt sinceri și legali în relațiunile dintre dânșii și chiar cu streinii, iubesc instrucțiunea și știu a se folosi de dansa. Cât despre spirit și geniu în artele frumoase nu zicem nimic, căci aceasta o demonstrează monumentele artistice și literare ce sunt răspândite în toată Germania. Osebit de calitățile ce indicarăm, germanii sunt dotați cu rarul talent al reflesiunei naturale, de unde rezultă că mai toate invențiunile sunt ale lor și ale altor popoare de rasă teutonică.”¹⁰⁵ Concluzionând, germanii se deosebesc de meridionali, care denotă mai mult spirit în înfățișarea lor, dar se deosebesc în bine de ceilalți nordici prin însușirile lor bune. Nu rămân neobservate și defectele germanilor: „...Compleșiunea lor veninoasă îi face să fie nemulțumiți de tot ce văd și aud în lumea aceasta, iar uneori ajung la un grad foarte înalt de invidie și pasiunea aceasta îi pune în tristă pozițiune de a critica foarte aspru orice operă le va ieși în cale.”¹⁰⁶ Călătorul nostru constată că germanii au o pasiune pentru dezbatere publică.

Femeile germane nu rămân neobservate de memorialistul nostru, însă le caracterizează în pasaje separate de cele în care îi caracterizează pe bărbații acestei națiuni. El le caracterizează subliniindu-le frumusețea, grația, capacitatea de atracție: „ O statură de amazoană, o talie cât se poate de fină, mâini frumoase, ochi și sprâncene încântătoare, buze ce provoacă coralul și carmenul cel mai fin, dinți mai albi decât izviorul”.¹⁰⁷ Analizând această frază întâlnim un

¹⁰⁴ Ibidem, p. 163

¹⁰⁵ Ibidem, p. 162

¹⁰⁶ Ibidem, pp. 162-163

¹⁰⁷ Ibidem, p. 127

„dar adversativ, restrictiv, concesiv, optativ.”¹⁰⁸ Nicolae Filimon face aprecieri ce țin psihologia socială, o dovadă în plus a talentului său literar, surprinzând fiziologia individuală sau colectivă.

Nicolae Filimon, însuși muzician înzestrat nu putea omite însemnări referitoare la muzică. El recunoaște meritele marilor compozitori germani: „Am ascultat cu atențiune operele clasice ale lui Gluck, Haydn, Sebastian Bach, Mozart, Beethoven, Mendelssonhn și Meyerbeer și am admirat foarte mult arta ce am găsit într-însele și paciența colosală a maeștrilor germani de a inventa mulțimea aceea de armonii de care sunt pline.”¹⁰⁹ În opinia lui, în domeniul muzical, Germanii ocupă locul secund, după italieni, și spune: „Am ascultat cu atențiune operele clasice ale lui Gluck, Haydn, Sebastian bach, Mozart, Beethoven, Mendelsohn și Meyerbeer și am admirat foarte mult arta ce am găsit într-însele și paciența colosală a maeștrilor germani de a inventa mulțimea aceea de armonii de care sunt plini; dar n-am simțit acea dulce melancolie și emoțiune ce gustă cineva când aude o melodie de Rossini, Bellini sau Donizetti”.¹¹⁰

În călătoria sa, din dorința de a explora alte națiuni, „locul” cultural îndrăgît de autor îl reprezintă teatrul din Munchen unde a ascultat opera lui Lohengrin, însă nu se arată entuziasmat de această linie melodică: „Totul în acea operă era o confuziune; melodia, care este baza principală a muzicii, lipsea cu totul.”¹¹¹ Filimon îi reproșează lui Wagner *escentritatea și materialismul*, în alte cuvinte încercarea de a folosi sunetele în afara expresivității lor naturale.

Călătorul din anul 1858 crede cu tărie în datoria lui de a informa lectorii „ cu oarecare idei despre arta aceasta, ca să poată distinge și prețui mai bine nuanțele ce fac diferențe între cadrele de școală italiană și flamandă și între cele de școală franceză, olandeză și germană.” Introducerea aceasta în istoria picturii, schematică și discutabilă, nu era lipsită de utilitate la acea dată pentru acei cititori. Zecile de nume italiene, flamande, franceze, germane, aveau darul de a familiariza cu artele plastice un public incult sau obișnuit cu publicul bizantin. Galeria de artă este parcursă etaj cu etaj, cameră cu cameră, interesul lectorului de astăzi putând fi cu greu întreținut. Numele lui Rembrandt, Ruysdael, Tizian, Caravagio, Corregio, Durer, Breughel sunt scoase în evidență, textul lui Filimon căpătând valoarea unui ghid prescurtat, cu intenția de a concentra atenția asupra operelor fundamentale.

¹⁰⁸ Aurel Martin, *Introducere în opera lui Nicolae Filimon*, Ed. Minerva, București, 1973, p. 8

¹⁰⁹ Nicolae Filimon, *op. cit.*, p. 159

¹¹⁰ Ibidem

¹¹¹ Ibidem, p. 161

Filimon recomandă călătorilor , mai cu seamă *muzicofililor*, să viziteze cimitirul din Waehring, unde se pot vizita mormintele artiștilor din muzică, L.v. Beethoven, Franz Schubert și Gluck.

Atât în pictură, cât și în muzică, romanticul Filimon,, ne apare ca un adept al idealului clasic-armonic, echilibrat, solar, fără zorzoane, transparent. El respinge *bizantinismul*, privește fără înțelegere barocul (și-l supraapreciază pe Rembrandt), preferă școala română celei venețiene."¹¹² Aceeași *cheie* e aplicată muzicii, cu rezultate similare. „Compozitorii italieni- melodici, limpezi, discursivi- sunt așezați mai presus de cei germani care înlocuiesc geniul și coloritul natural prin alte forme și invenții materiale foarte fine. Părerea scriitorului nostru despre Wagner nu este singulară : „pentru motive diferite, Berlioz, Nietzsche, Tolstoi i-au fost ostili”.¹¹³ Scriitorul recunoaște contribuția germanilor la perfecționarea tehnicii muzicale, pe Schubert îl scoate „sublim Orfeu al Boemiei și dulcele bard al Germaniei.”¹¹⁴

Nicolae Filimon avea un talent jurnalistic autentic remarcându-se prin capacitatea de observator, competențe în a desluși o temeinică cultură de ordin enciclopedic, cu precădere istorică și geografică, dar și literară și plastică. El îmbină un capitol de ghid monoton printr-unul de vie evocare istorică sau prin altul de considerații asupra psihologiei de moravuri ale prezentului. Filimon nu are o părere bună despre capii bisericii orientale care au fugit din „Constantinopolul căzut în mâna barbarilor în țara noastră, unde găsiră un popor *brav dar incult*, începură a propaga insidioasele lor doctrine și reușiră a se face stăpâni pe o mare parte din bunurile țării, iar mai în urmă a servi cu averile noastre planurile acelora ce voiesc să ne înghiță.”¹¹⁵ Anticlericalismul lui Filimon este raportat la țara noastră. El nu e singular, ci se încadrează într-o adevărată campanie anticlericală din vremea aceea centrată în jurul problemei secularizării averilor mănăstirești. În presa de atunci, existau destule atacuri împotriva clerului acuzat a fi lacom și trădător de patrie. În opinia lui George Ivașcu, Filimon „ de-ar fi făcut jurnalistică pur politică, n-ar fi dat greș cu articolele sale”¹¹⁶ .

O scrisoare de la niște compatrioți aflați la băile din Kissingen, unde-l invită și pe scriitor, îi readuce aminte de patrie. Perspectiva întâlnirii ce ei îl face

¹¹² Nicolae Filimon, *op. cit.* p. 318

¹¹³ Viorel Cosma, *Nicolae Filimon, critic muzical și folclorist*, Ed. Muzicală, 1966, p. 108

¹¹⁴ Aurel Martin, *op. cit.*, p. 47

¹¹⁵ George Ivașcu, *op. cit.*, p. 137

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 141

să exclame: „Ce emoțiune o să simț când voi auzi accentele cele suave ale limbei părinților mei!...”¹¹⁷ Pe drumul către Kissingen el privește încântat pe *țărani bavarezi cum lucrau cu râsul pe buze, iar nu ca pe la noi sub biciul dorobanților*.

Ultimul capitol din *Escursiuni* e plin de un umor compozit alcătuit din formule populare sau creații proprii. Satira lui Filimon e corosivă, afectând stilul ceremonios al unui reportaj găunos, cu epitete homerice, dar compuse în spiritul limbii germane, adevărate monstruoziități lingvistice, dar de efect. Pe drumul măiestriei lui literare, Filimon a demonstrat o preocupare de a găsi unele efecte literare, dar și o conștiință artistică bazată pe o bună cunoaștere a structurii limbii române. În opinia lui Aurel Martin, „cel puțin trei momente ale jurnalului destăinuie și oarecari vibrații de natură poetică, reliefând, complementar, atitudini pe care interstițiile sau nuvelele romantice le vor redimensiona: călătoria pe Dunăre, cea spre Bergamo și episodul tirolez.”¹¹⁸ Ironia, comentariul moralizator, obsesiile sunt moduri de cristalizare ale unor stări subiective.

Bibliografie

- Cosma, Viorel, *Nicolae Filimon, critic muzical și folclorist*, Ed. Muzicală, 1966;
Filimon, Nicolae, *Escursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice*, București, Editura Minerva, 1984;
Ivașcu, George, *Nicolae Filimon*, Ed. Albatros, 1977;
Martin, Aurel, *Introducere în opera lui Nicolae Filimon*, Ed. Minerva, București, 1973;
Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, București, Ed. Saeculum I.O., 2000;
Popa, Marian, *Călătoriile epocii romantice*, Ed. Univers, 1972;
Zalis, H., *Sub semnul realului. Eseu despre naturalismul european*, București, Ed. Enciclopedică, 1974;
Zaciu, Mircea, *Viaticum*, Ed. Cartea românească, 1983;
Zamfir, Mihai, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române, Vol. I*, București, Ed. Cartea românească, 2012;
Nicolae Filimon interpretat de..., Editura Eminescu, București, 1980.

¹¹⁷ Ibidem, p. 146

¹¹⁸ Nicolae Filimon interpretat de..., Editura Eminescu, București, 1980, p. 170